

Nya utmaningar för förskolan

Sven Persson
Professor i pedagogik
Lärande och samhälle
Malmö högskola

Janusansiktet

Blicka framåt

Se tillbaka

"Vi lever livet
framlänges men
förstår det
baklänges"

Utbildningsvetenskapligt perspektiv

- Förskolan förstås som ett politiskt samhälleligt projekt med en historisk tradition
- Förskolan förflyttar sin position gentemot familj och skola.
- Det ställer nya krav på innehåll och pedagogisk praktik

Tre teman

Från ett socialt till ett utbildningspolitiskt projekt

Betydelsen av inträdet i skolsystemet

Förändring av förskolans uppdrag och pedagogiska praktik?

1930- Förskjutning – från familj till offentliga institutioner.

- ❑ Förskolan positionerar sig gentemot familjen som ett socialt projekt.
- ❑ Socialt torg och social gemenskap
- ❑ Innehållsrik och stimulerande miljö.
- ❑ Bryta barnfamiljernas isolering i samhället och ge dem stöd i föräldrarollen.
- ❑ Socialisering till ett nytt samhälle genom offentlig barnomsorg

Kris i befolkningsfrågan

- Alla barnpsykloger äro ense om att beklaga som ytterst livsfientlig och för den psykiska balansen skadlig det ensamma barnets fostran. Från 3-års ålder och gärna tidigare måste dessa barn få tillgång till även en annan miljö än det egna hemmet. De måste lära sig sociala vanor och socialt hänsynstagande genom samvaron med kamrater. (...) I mera moraliska termer uttryckt skall man i dylik uppfostran av ett eller ett par barn helt i en moders hägn alltid finna en övergödd jordmån för egoism. Varje försök att skapa en socialt mera välanpassad individ måste därför gå ut på att bjuda som omväxling även kamratsamvaro. (SOU 1936:59, s 185).

Argument för storbarnkammare

- Då vidare framförallt barnens sju första levnadsår före skolåldern äro utslagsgivande för personlighetens daning, föreligger, som en enig sakkunskap framhållit, behov av att särskilt för de ensamma barnens räkning det skapas storbarnkammare (kindergarten, lekstugor, pedagogiskt och socialt förbättrade barnkrubbor) i tillräcklig utsträckning och så väl inrättade att de under några timmar dagligen kunna giva även dessa barn förmånen av en sunt fostrande social gruppupplevelse (SOU 1936:59, s 54).

Ökat samhälleligt ansvar

- samhället borde ta ett större ansvar för familjens sociala och ekonomiska villkor;
- samhället borde ta ett större ansvar för befolkningens sexuella beteenden;
- samhället borde ta ett större ansvar för föräldrars och barns psykiska välbefinnande.

Vetenskapens intåg

Vetenskapliggörandet av barn

- Genombrottet i svensk socialpolitik för de familjesociala synpunkterna tillika med den barnpsykologiska forskningen landvinningar har gjort att förståelsen för barnen i förskoleåldern och deras problem nu är så oändligt mycket större än för blott tio år sedan (SOU 1951:15, s 11).

Avvaktande positionsförflyttning

- Daghemsutbyggnaden upphörde i stort sett upphörde från 1950 (9 708 platser) fram till 1960 (10 020 platser) medan antalet platser i förskolan mer än fördubblades under den perioden (från ca 18 000 till ca 38 000).

Barnstugeutredningen och familjens funktionsförlust

- ❑ Familjen förmedlar inte längre, de för barnet nödvändiga sociala relationerna.
- ❑ Familjen förmår inte skapa en förståelse för arbetsliv och vuxenliv.

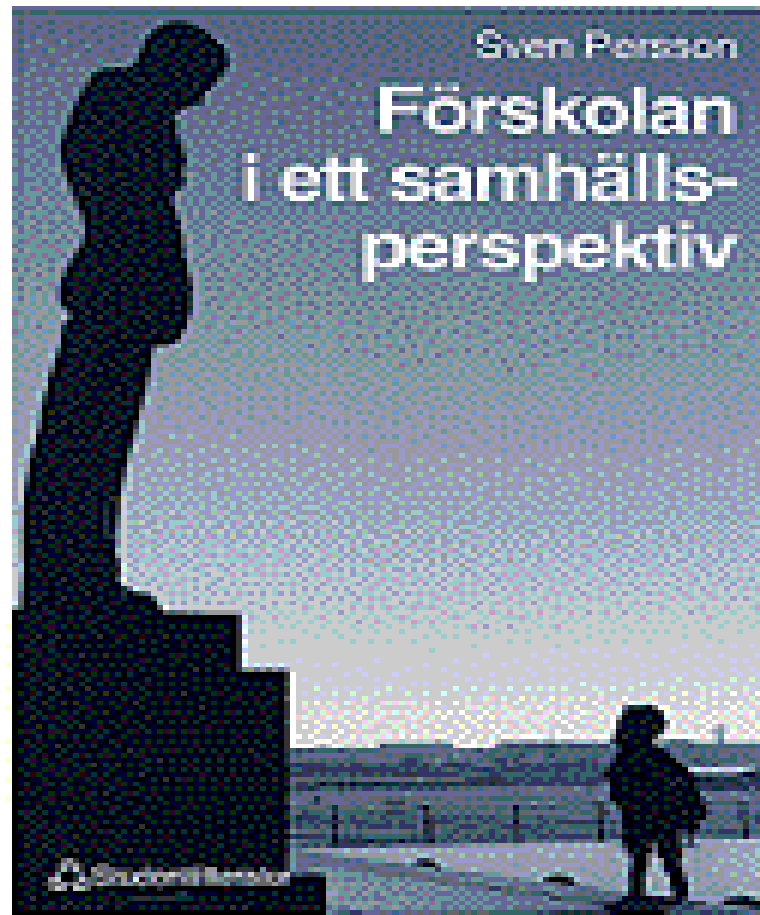
Socialisationsgap

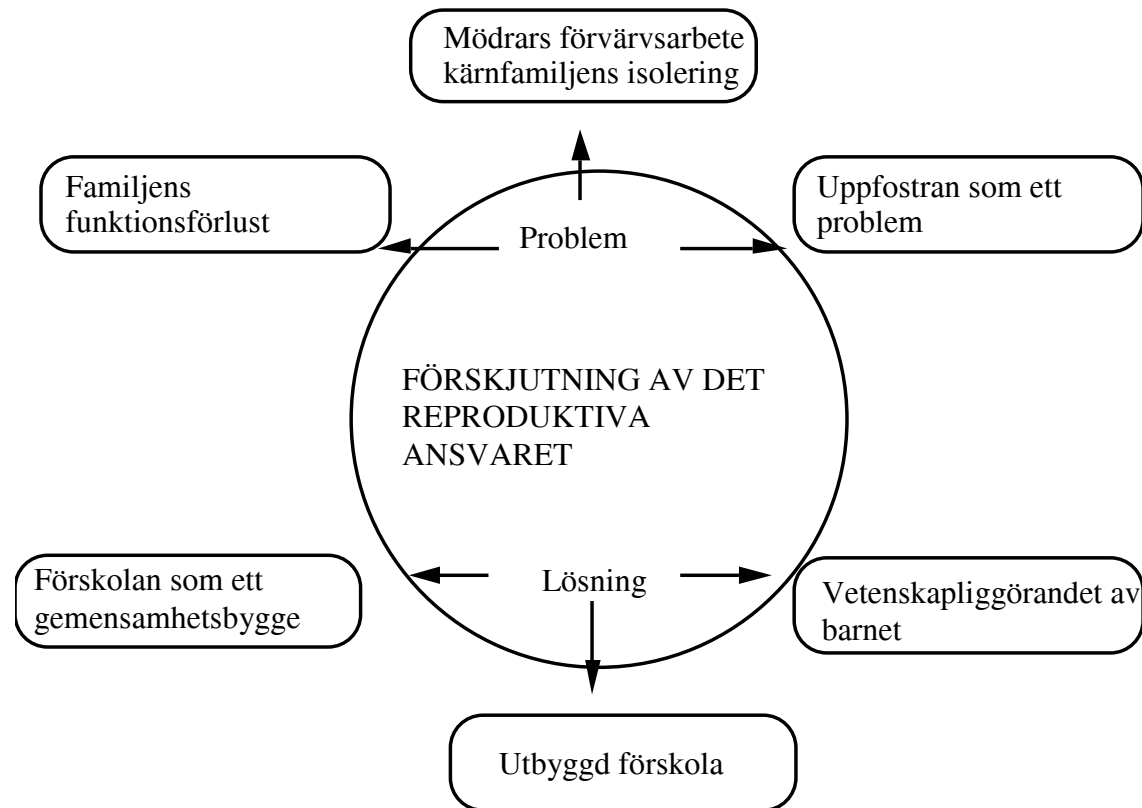
- "Denna utveckling belyser en viktig roll för förskolan: familjen har mer och mer blivit ett centrum för intensiv känslomässig kontakt. Familjens tidigare förmedling till barnen av sociala relationer har avtagit. Kontakterna med olika åldersgrupper såväl bland barn som mellan barn och vuxna har minskat: Familjen förmedlar sällan en förståelse för arbetsliv och vuxenliv över huvud i det moderna urbana samhället. Mot denna bakgrund är det därför en viktig uppgift för förskolan att i samverkan med familjen vidga och fördjupa barnets relationer och orientering i omvärlden." (SOU 1972:27, s 15).

Vem har ansvaret?

Förskjutning av det reproduktiva ansvaret

1985- ideologisk kursändring

- Omdefiniering av relation mellan stat och familj.
- Marknadifiering
- Mer fokus på individens lärande

Inträdet - från särbo till sambo

- Förskolan positionerar sig gentemot skola och förskoleklass
- Fokus på lärande, färdigheter och kunskaper
- Globalisering – ett intensifierat internationellt intresset för de yngre barnens utbildning och lärande (OECD, 2006)

Transformation

- Det sker en omvandling av förskolans institutionella identitet; från en social och omsorgsinriktad verksamhet till en förskola med inriktning mot utbildning och lärande. I denna process ska, som det formuleras i utredningar (SOU 1997:157), förskolans särart behållas.

Doxa – institutionell identitet

- Det (underliggande) som tas för givet, "goes without saying"
- Föreställningar som konstitueras och kontrolleras genom språket
- Dominerande institutionella diskurser som fungerar som sammanhållande och gemenskapande värderingar och normer

Utbildning – människosyn

- "Every education system has a moral goal that it tries to attain. It wants to produce a certain kind of human being. This intention is more or less explicit, more or less a result of reflection; but even the neutral subjects like reading, writing and arithmetic, takes their place in their vision of the educated person." (Bloom, 1997, s 498).

Förskolans ledord

- Helhetssyn,
- lek och lärande,
- omsorg,
- Trygghet,
- skapande verksamhet och
- det kompetenta barnet

”Vi är ju **inte** som skolan”

- inga lektioner,
- barnen är inte elever,
- lek och lärande
- undervisning och didaktik har setts som överföring av kunskaper
- Betoning på trygghet och social kompetens

Problem

- Ökad tendens till bedömning av elevers förmågor, istället för att verksamheten bedöms (Skolverket, 2004).
- Personal agerar som om förskolan, i likhet med skolan, har uppnåendemål.
- Personalen berättar om brist på tid att möta varje barn
- Personalen har bristande ämnes- och ämnesdidaktiska kunskaper.
- Utvecklingspsykologiskt mognadstänkande lever kvar
- Fortgående "skolifiering".

Ny institutionell identitet?

- Lek och lärande, omsorg, helhet
- Skolförberedande, ämnesinriktningar, kunskaper och lärande

ECEC i ett europeiskt perspektiv

Specific developmental domains	General developmental needs
Language	Self-confidence
Math skills	Indipendence
Motor skills	Well-being
General knowledge	Autonomy
Cultural development	Communication
Computer skills	Creativity
Cognition	Health

Björklund

- "Vår tanke är att utnyttja nyfikenheten hos förskolebarnen till att göra förskolan lite mer lärorik så att de kan lära sig om siffror och bokstäver redan i förskolan."

Förtydligande av läroplanen

Direktiv

- ❑ Förskolans potential att stimulera barns naturliga lust att lära har inte utnyttjats fullt ut.
- ❑ Språk, matematik, naturkunskap, teknik betonas.
- ❑ Tydligare och fler mål.
- ❑ Förbereda barn för deras framtida skolgång
- ❑ Regeringen föreslår i propositionen om en ny skollag (Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet prop. 2009/10:165) att det är förskollärarna med högskoleutbildning som framöver bör ha ansvaret för undervisningen.

Kunskapsmål

- Kunskapsmålen blir tydligare framskrivna. Frågan om det är verksamheten och/eller barns förmågor som ska utvärderas kommer i blickpunkten.

Olika tolkningar och perspektiv

- Skolverket: Det är *verksamheten* som ska utvecklas. "Förskolan ska ge barn rika tillfällen att..."
- Utbildningsdepartementet: Behåll strävansmål och precisera vad *barnen* ska utveckla i förskolan. "Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar intresse och förståelse för..."

Förskolans uppdrag

- Förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. I samarbete med hemmen ska barnens utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar främjas.

Kunskap är inget entydigt begrepp

“ Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och drivkraft att söka kunskaper. Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. Med ett temainriktat arbetssätt kan barnens lärande bli mång-sidigt och sammanhängande.”

Mål och riktlinjer

- **Målen** anger inriktningen på förskolans arbete och därmed också den förväntade kvalitetsutvecklingen i förskolan.
- **Riktlinjer** för personalen i förskolan anger dels förskollärares ansvar för att arbetet sker i enlighet med målen i läroplanen, dels det ansvar som vilar på var och en i arbetslaget i förskolan. Alla som arbetar i förskolan ska följa de normer och värden som anges i förskolans läroplan och bidra till att förskolans uppdrag genomförs.

Målområden

- **Normer och värden**
- **Utveckling och lärande**
- **Barns inflytande**
- **Förskola och hem**
- **Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet**
- **Uppföljning, utvärdering och utveckling**
- **Förskolechefens ansvar**

Vilka krav på nya kunskaper och kompetenser ställs i förslaget till förtydligande av läroplanen?

- Ämnesdidaktiska kunskaper och kompetenser
- Uppföljning, utvärdering, utveckling
- Förskollärarnas ansvar och analytiska förmåga
- Barns deltagande och inflytande

Normer och värden

- ❑ **Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar:**
- ❑ öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- ❑ förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,
- ❑ sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,
- ❑ förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning, och
- ❑ respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.

Barns språkliga och kommunikativa utveckling

- ❑ Förskolan ska sträva efter att varje barn:
- ❑ utvecklar sin förmåga att lyssna, reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar och försöker förstå andras perspektiv,
- ❑ • utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra,
- ❑ • utvecklar intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och deras kommunikativa funktioner,
- ❑ • utvecklar intresse för bilder, texter och olika medier samt sin förmåga att använda sig av, tolka och samtala om dessa,

Barns matematiska utveckling

- ❑ Förskolan ska sträva efter att varje barn:
- ❑ utvecklar sin förståelse för rum, form, läge och riktning och grundläggande egenskaper hos mängder, antal, ordning och talbegrepp samt för mätning, tid och förändring,
- ❑ utvecklar sin förmåga att använda matematik för att undersöka, reflektera över och pröva olika lösningar av egna och andras problemställningar,
- ❑ utvecklar sin förmåga att urskilja, uttrycka, undersöka och använda matematiska begrepp och samband mellan begrepp,
- ❑ utvecklar sin matematiska förmåga att föra och följa resonemang

Tidigare mål

- Förskolan ska sträva efter att varje barn
- utvecklar sin förmåga att upptäcka och använda matematik i meningsfulla sammanhang,
- utvecklar sin förståelse för grundläggande egenskaper i begreppen tal, mätning och form samt sin förmåga att orientera sig i tid och rum.

Naturvetenskap och teknik

- ❑ utvecklar sin förståelse för naturvetenskap och samband i naturen, liksom sitt kunnande om växter, djur samt enkla kemiska processer och fysikaliska fenomen,
- ❑ utvecklar sin förmåga att urskilja, utforska, dokumentera, ställa frågor om och samtala om naturvetenskap,
- ❑ utvecklar sin förmåga att urskilja teknik i vardagen och utforska hur enkel teknik fungerar,
- ❑ utvecklar sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika tekniker, material och redskap, och

Riktlinjer - Förskollärare ska ansvara för

att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen

- stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling,
- stimuleras och utmanas i sin matematiska utveckling,
- stimuleras och utmanas i sitt intresse för naturvetenskap och teknik,
- får stöd och stimulans i sin motoriska utveckling, och
- erbjuds en god omsorg med en väl avvägd dagsrytm.

Arbetslaget ska

- samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling,
- ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan,

Uppföljning, utvärdering och utveckling

- Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras.

Förskollärare ska ansvara för (6 mål)

- att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner,
- att dokumentation, uppföljning, utvärdering och analys omfattar hur läroplansmålen integreras med varandra i det pedagogiska arbetet,

En ny förskola?

- Tydligare kunskapsinriktning
- Skolförberedande
- Ämnen och ämnesdidaktik
- Tydligare arbets- och ansvarsfördelning mellan förskollärare och barnskötare
- Tydligare ansvarsutkrävande av förskolechef

Förskolans betydelse för hur barn lyckas i skolan

- Barns förskolevistelse har positiva effekter för barns prestationer i skolan. Det gäller i stort sett alla skolans områden.
- Longitudinell forskning pekar speciellt på att förskolan har betydelse för barn från resursfattiga familjer. Effekter av förskolevistelse på elevers kognitiva, emotionella och sociala förmågor varit påtagliga.
- Dessa effekter har visat sig vara stabila över en längre tidsperiod.

Fler slutsatser från forskning

- Kombination omsorg och undervisning har positiva effekter (Educare).
- Ett delat hållbart tänkande
- Personalens förmåga att relatera sig till barnen betonas

Samtidigt - fortgående globalisering och marknadsifiering

- Ökade kunskapskrav
- Lärandediskurs dominerar
- Förskolan som förberedelse till andra skolformer betonas i ett hierarkiskt utbildningssystem
- Dokumentation, bedömningspraktiker (och evidens?) får allt större betydelse
- Ökad individualisering i samhället

Så varför förändra ett vinnande koncept?

- Kunskapssamhällets krav på tillväxt.
- Global tävlan
- Allt större fokus på de yngre barnens potential för lärande
- Svenska elever presterar sämre i matematik, naturkunskap och teknik

Ska vi arbeta på ett nytt sätt i förskolan nu?

- Både ja och nej
- Kunskaps- och kompetensutveckling behövs på alla nivåer, speciellt ämnesdidaktiken behöver utvecklas.
- Behåll den goda omsorgen
- Förskola ska inte vara skola

Ny ämnesdidaktik?

- Ämnesdidaktik för yngre barn kan utvecklas på basis av Edu-care
- Ämnesdidaktik är inte en specifik metodik
- Ämnesdidaktik förutsätter ämneskunskaper
- Vad, hur, varför, när och vem är didaktiska frågor som behöver fördjupas i förskolan.
- Ämnesdidaktik behöver utvecklas utifrån kunskap och förståelse om en förändrad barndom

Hur bevarar vi det som är bra med den svenska förskolan samtidigt som vi svarar på de nya kraven?

- Ny syn på ämnesdidaktik – barnfokuserade strategier
- Bedömning och dokumentation *för* lärande
- Medborgarskap och inflytande
- Medvetet ledarskap
- Edu-care

Bedömning

- Utvecklingen mot tydligare kunskapsmål och ämnesdidaktik gör att vi behöver fästa större (kritisk) uppmärksamhet på hur det påverkar bedömning och dokumentation i förskolan.

Slutsatser - utveckla Edu-care!

- ❑ God utbildning och omsorg är ömsesidigt länkade – utan det ena finns inte det andra.
- ❑ Edu-care förutsätter ämnes- och ämnesdidaktiskt kunnande och förmåga att relatera sig till barn på ett omtänksamt sätt.
- ❑ Edu-care kan förena förskola, förskoleklass, grundskolans tidiga år och fritidshem och därigenom positionera verksamheterna i utbildningsväsendet.

Medborgarskap

- Förskolan som en institution för utbildning kommer att få ett mer framträdande demokratiskt uppdrag. I detta kommer barns och föräldrars inflytande, rättigheter och medborgarskap att bli en allt viktigare del.

Ledarskap

- Vi behöver förstå vilka ramar och villkor som styr förskolan som utbildningsinstitution. Inte minst är den ovan beskrivna utvecklingen en utmaning för ett pedagogiskt ledarskap i förskolan.

**UTBILDNINGSVETENSKAP
FÖR FÖRSKOLAN**

LÄROMEDEL
FÖR FÖRSKOLAN

Elis Ridderporre & Sven Persson (red)

Utbildningsvetenskap för förskolan
Bim Riddersporre & Sven Persson (red)

- ***Del I – Perspektiv på förskola och barndom***
- *Svensk förskola – ett kvalitetsbegrepp – Ingegerd Tallberg-Broman*
- *Barndom som ett historiskt föränderligt begrepp – Jonas Qvarsebo & Thom Axelsson*
- *Förskolans Janusansikte i ett utbildningsvetenskapligt perspektiv– Sven Persson*

Del II – Lärande, demokrati och ämnesdidaktik

- ❑ *Demokrati och "små val" i förskolebarns vardag – Kristina Westlund*
- ❑ *Lek och språk – en ömsesidig relation – Barbro Bruce*
- ❑ *Att läsa och skriva i förskolan – Karin Jönsson & Elisabeth Jennfors*
- ❑ *Förskolan som plantskola för naturvetenskap och hållbar utveckling – Malin Ideland & Claes Malmberg*
- ❑ *Matematik från början – Anna Wernström & Eva Riesbäck*
- ❑ *Historia i förskolan– Joel Rudnert*
- ❑ *Estetiska lärprocesser – Per Dahlbeck & Sven Persson*

Del III – Styrning och villkor

- *Ledarskap i förskolan – Bim Riddersporre*
- *Bedömning och dokumentation i förskolan – Annika Månsson & Ann-Christine Vallberg-Roth*
- *Fysisk miljö i förskolan – Marjanna de Jong*